

Nyugdíjazása után sem felejtette el őt Biharkeresztes

Lugosi István 1938-ban született Berettyószentmártonban. Édesapja zöldségkertész volt, ezért általános iskolai tanulmányait több helyen végezte el, például két osztályt Nagyváradon. Debrecenben járt tanítóképzőbe, majd Berettyószentmártonba került gyakorlóéves tanítónak, aztán a történelem vihara miatt áthelyezték Gáborjánba. Ugyancsak pedagógus feleségével 1968-ban Körmösdpusztára költöztek, ott egy klasszikus tanyasi iskolában tanítottak. 1972-ben Tanyai Diákotthon alakult Biharkeresztesen, ide kaptak meghívást. Az intézményből később középiskolai kollégium lett, innen ment nyugdíjba.

A Honismereti Tábor vezetősége a biharkeresztesi diákotthonban

Éveken át volt a Bihari Honismereti Tábor vezetője Lugosi István tanító. 1993-ban a Lakitelek Alapítvány helytörténeti pályázatán *Bihari honismereti olvasókönyv* című munkájával VI. díjat nyert a benyújtott 479 pályamű közül. A helytörténet iránti szenvedélye idős

Lugosi István nyugalmazott tanító

korában is megmaradt. Sokáig tartott előadásokat Debrecenben nyugdíjasoknak kedvenc témakörében: „Biharország” történelme, ismeretlen csodái címmel. 2017-ben Biharke­resztes városa Pro Urbe kitüntetéssel ismerte el munkáját. Rengeteg fotóját láttam életének egy-egy állomásáról, ezért kértem, hogy szóban is egészítse ki a látottakat.

– Sokat foglalkozott honismerettel, tudja, milyen fontosak a gyökerek. A gyermekkor több településhez is köti. Melyek voltak a legfontosabbak?

– Berettyószentmártonban születtem. Édesapám egyszerű ember, zöldségkertész volt. Lugosi nagyapa halála után egy kis tanyát örökölt a szentmártoni határban a Szónoktónál. Itt kisebb tételben gazdálkodott. Amikor Nagyvárad visszatért 1940-ben, odaköltöztünk. Egy tanyás birtokot bérelt édesapám az irgalmas rendtől. Ez a város keleti szélén volt. Búzát és takarmányborsót termelt. A bérleti díj 100 mázsa búza volt, amit a rend városi kórházának padlására kellett beszállítani. Én is mindig ott ültem a búzas szekéren, láttam a csigarendszer, amivel zsákonként fel-

Váradon az Ady-szobor előtt

húzták a búzát a padlásra. A következő gazdasági év nem volt sikeres. Kevés lett a termés. Nem tudtuk maradék nélkül kifizetni az áranda díját. Az irgalmas rend nem irgalmazott, ügyvédet küldött ránk, és beperelt bennünket. A harmadik évben elköltöztünk a közelben lévő Doszu-tanyára, nem messzire a Szécsényi bácsi nagy szegfűültetvényétől. Itt már bővizű kút is volt és villanymotoros szivattyú. Áttértünk az öntözéses zöldségtermelésre: paprika, paradicsom, „vinyetta”, amit kedveltek a váradiak. Várad jó piac volt, gyarapodtunk. 1944 nyarán azonban megsokszorozódtak a légiriadók, háromszor meg is bombázták Nagyváradot. A biztonság kedvéért bennünket, gyerekeket a szentmártoni nagyszülőkhöz telepítettek, mert a falvakat még akkor nem érte légitámadás. A háború után, 1945 tavaszán újra Váradra költöztünk, oroszok, románok voltak a határátkelőhelyen, de nem foglalkoztak a forgalommal, a civilekkel. A Fácános-tanyán béreltünk földet. Édesapámék görögdinnyét termesztettek. A szezonban mindennap egy bivalyszekérnyi rakományt vittek be a váradi Kispiacra. „Megjött a Körös-parti dinnye!” – kiáltozták, amikor megérkeztek. Aztán szüleim mégis Magyarországot

Vendégségben Gyulán, a Foaia Noastră című román lap szerkesztőségében

választották, még azon az áron is, hogy a szekeret és a lovakat nem vihettük magunkkal...

– Több helyen járt iskolába...

– A második osztályt a váradi Kispiac mellett álló emeletes iskolában végeztem el. A Fácános-tanyáról harmadik osztályba egy városzéli, telepi iskolába jártam. Itt egy osztálynyi román tanuló is volt. Kicsengetéskor a szünetben elkeveredtünk, a román gyerekek is magyarul beszéltek. A román tanerők észrevettkék, és attól kezdve az ő osztályuknak más időpontban volt a szünet, nehogy „elmagyarosodjanak” a gyerekek. Magyarországon a legkülönlegesebb az a négy év volt, mikor a Heves megyei Nagyrédén jártam iskolába.

– Általános iskolai tanulmányai után a Debreceni Állami Tanítóképzőbe nyert felvételt az 1951/52-es tanévben. Pedagógusi munkássága is több településhez köti...

– A tanítóképző elvégzése után, 1956 szeptemberében szülőfalumba, Berettyószentmártonba helyeztek mint gyakorlóéves tanítót. Egy II. osztályt kaptam 42 fővel. Viszonylag könnyen oldottam meg a feladatot, mert a képzőben a szó szoros értelmében megtanítottak bennünket tanítani. Közbejött a forradalom, és én mint fiatal követtem a jelszót: „Aki magyar, velünk tart”. Velük tartottam, exponáltam magam. A forradalom leverése után olcsón megúsztam, büntetésből Gáborjánba helyeztek. A képesítővizsgát követően, 1958 nyarán megkaptam a tanítói oklevelet, de később a szaktanárihiány miatt a felső tagozatra kerültem. Itt ismertem meg feleségemet, ő már itt tanított. Csapatvezetőként számtalan akadályversenyt, kirándulást szerveztem. A gyerekek öröme engem is lelkesített. A legnagyobb öröm, amire szívesen emlékszem, az a gyerekek szeretete, csillogó szemük és készségük a munka végzésére. Minden tevékenységben velük voltam. Lapátoltam, ha kellett, kapáltam is az „úttörő földet” a gyerekekkel, a termésből táborig felszereléseket vásároltunk. 1968-ban feleségem nagybátyja, Pintye József téceszelnök hívására Körömsdpusztára költöztünk. A feleségem az alsó tagozatot, én pedig a felső tagozatot tanítottam összevont osztályokban. Időközben az Egri Tanárképző Főiskolán földrajz-rajz szakos diplomát szereztem.

– Tizenhat esztendőig éltek Biharkeresztesen, a kollégiumot is vezette. Miért hívták életre ezt az intézményt?

(folytatás a következő oldalon)

Biharország – szomszédoló

Nyugdíjazása után sem felejtette el őt...

(folytatás az előző oldalról)

➤ – Tanyai Diákotthon alakult 1972-ben Biharkeresztesen, ide meghívást kaptunk. Igaz, akkor már nem volt sok tanya, de a létszámot a nagyobb falvakban hátrányos szociális körülmények között élő gyermekekkel töltötték fel. Rövidesen az intézmény igazgatójává neveztek ki. Eleinte általános iskolások voltak a kollégisták, első osztályosoktól nyolcadikosokig. A kollégiumi munka napi 24 órás állandó készenlétet, odafigyelést jelentett. Később a gimnázium átvette a kollégiumot, és a tanulók is innen kerültek ki. Közben a műalkotások elemzése tárgyát tanítottam a Bocskai István Gimnáziumban.

– A kollégium sokáig a Bihari Honismereti Tábor fő bázisának számított, Ön a tábornak nemcsak irányítója volt, hanem csoportot is vezetett. Hány évet jelentett ez a társadalmi szerepvállalás az életében?

– Évtizedekig jártunk vezetőtársainkkal együtt a bélapátfalvi őrsvezetőképző táborba. Az itteni tapasztalatokra, vezetőtársaimra és Héthy Zoltán múzeumigazgató szakmai tudására alapozva megalakítottuk a honismereti tábort, melynek bázisa rendszerint a keresztesi diákotthonunk volt. A tábor vezetőjéül a vezetőtársak engem választottak. A tábor résztvevői szakmai alapon szerveződtek. Minden csoport a saját témáját kutatta, rendszerint a helyszínen. Már a táborok elején elhatároztuk, hogy román nemzetiségi csoportot is alakítunk. Abból indultunk ki, hogy a környéken több nemzetiségi falu is van, ők is Bihar részei. Ők gyűjtötték a nemzetiségi falvak hagyományait. Később Nagyváradról is fogadtunk román gyerekeket, nagyszerűen beilleszkedtek táborunkba. Érdekesség volt, ahogy szavakat tanultak egymástól. A tolerancia gyakorlótere-

Lugosi István
átveszi a Pro
Urbe kitüntetést
Barabás Ferenc
polgármestertől

Terepgyakorlat,
ahol a gyerekek
jegyzetelik
az adatközlők
elbeszélését
a régmúlt dolgairól

pe volt ez. Az egész táborral többször is ellátogattunk Nagyváradra. Sok táborozó ilyenkor járt először külföldön.

– A biharkeresztesi önkormányzat képviselő-testülete 2017-ben a város érdekében végzett kiemelkedő oktató-nevelő, helytörténeti kutatómunkája elismeréseként Pro Urbe díjjal jutalmazta. Számított ilyenfajta elismerésre?

– 1998-ban nyugdíjba vonultam, és beköltöztünk Debrecenbe. Sajnos a feleségem már nem élte meg, hogy megkaptam a Pro Urbe díjat. Jólesett, hogy gondoltak rám, mert aki eltávozik, elköltözik, azt könnyen el szokták felejtteni. Engem nem felejtettek el, én sem őket. Életem része volt Bihar, és most is az. A XIX. századi helytörténész, egykori jegyző és pandúr O'sváth Pál állandóan a figyelmem központjában volt. Kezembe került alapműve, a Bihar vármegye Sárréti járás leírása. Ez határozta meg a „kutatási irányomat”, amit nyugdíjas koromban is folytattam, mert könnyen hozzáfértem a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár anyagához. Szerencsére a nagyváradi és a sárréti járás teljes aktakötetében kutathattam a neves csendbiztos után. Néhány jelentését, folyamodványát a pandúrok bére tárgyában és egyéb érdekes adatot leltem róla. Amikor legelőször írtam O'sváthról, a kis bihari olvasókönyvemben, már jeleztem, hogy jó lenne, ha igazi szakértő írna egy monográfiát róla. Szerencsére ez megtörtént, örülök neki. Igaz, néhány adatot át is engedtem a szerzőnek, s ő ezt bevezetőjében meg is említette.

Kocsis Csaba

